

Vertaileva Euroopan historian tutkimus parlamenttistorian näkökulmasta

■ Pasi Ihalainen

Vertaileva Euroopan historian tutkimus – poikkikansallisen vuorovaikutuksen analysoinnilla täydennettynä – haastaa historian tutkimuksessa perinnäisesti vallinnutta metodologista nationalismia mutta tukee myös kansallisten ilmiöiden ymmärtämistä. Esimerkiksi kansallisissa parlamenteissa käytyä poliittista keskustelua voidaan digitaalisten lähteiden aikakaudella analysoida entistä syvällisemmin vertailevista ja transnationaalista näkökulmista – historian-, politiikan- ja kielentutkimuksen monitieteisenä yhteistyönä.

Kansakuntia on perinteisesti rakennettu myös historiankirjoituksen keinoin. Säädetyt ja parlamentit ovat olleet yksi kansallista historiankirjoitusta erityisesti kiinnostaneista instituutioista. Seuraavassa pohdin, mitä useissa Euroopan maissa kehityksessä olevalla vertailevalla ja kasvavassa määrin myös poikkikansallisista yhteyksistä kiinnostuneella parlamenttistorian tutkimuksella on tarjottavana edustuksellisen kansanvalinnan muotoutumisen ja toiminnan ymmärtämiselle niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin.

Tarkastelen aluksi parlamenttistorian viimeaikaisia virtauksia ja erityisesti vertailevan parlamenttistorian tutkimuksen mahdollisuuksia ja haasteita. Seuraavaksi pohdin viime vuosina käyttöön tulleiden digitoitujen parlamenttiaineistojen avaamia tutkimusnäköyksiä. Lopuksi esittelen yhden tavan edetä kansallisten parlamenttien vertailusta poikkikansallisten yhteyksien tarkasteluun – eli liittyä aate- ja poliittisessa historiassa yhä vahvempana tuntuvaan kansainväliseen ja poikkikansalliseen käänteeseen.

Parlamenttistorian kansalliset ja kansainväliset virtaukset

Edustuslaitosten historiaa on perinteisesti kirjoitettu osana kunkin kansallisvaltion tapahtu-

mahistoriaa, merkittäviin puheisiin ja tärkeisiin päätöksiin tai itse instituutioihin keskittyen. Niin sanotun ”uuden” poliittisen historian nousun myötä myös parlamenttistoria on uudistunut. Uuden poliittisen historian voittokulku liittyy niin aate- kuin poliittisenkin historian puolella koettuihin metodologisiin käänteisiin: toisaalta kielelliseen, diskursiiviseen, spatioaliseen ja liikkuvuutta korostavaan käänteeseen, toisaalta kulttuuriseen käänteeseen.

Poliittisen historian osalta on kiinnitetty kasvavaa huomiota yhtäältä kielenkäyttöön ja viestintään poliittisena toimintana, toisaalta ”poliittisten kulttuurien” analysoimiseen. ”Poliittisista kulttuureista” puhuttaessa politiikka on ymmärretty tapahtumahistoriaa laajempänä ilmiönä, ”kulttuurina”, jota on ilmaistu ja rakennettu käytänteiden, symbolien, rituaalien, kielenkäytön ja tilankäytön kautta (Baker 1990; Ihalainen & Senefelt 2011). Erityisesti saksalaisessa tutkimuksessa parlamentteja on lähestytty viime aikoina myös kommunikaatioteorioiden näkökulmasta (Mergel 2002; Schulz & Wirsching 2012). Alan-komaissa on puolestaan kiinnitetty runsaasti huomiota parlamentaarisiin rituaaleihin, symboleihin, sääntöihin ja käytäntöihin sekä parlamenttiin näyttämönä (Velde 2003; Baalen & Bos 2008). Eri maissa tehty tutkimus on siis kohdistunut kasvavassa määrin parlamenttikeskustelujen kieleen, parlamentaarisiin kulttuureihin ja viestintään. Kielellinen ja kulttuurinen näkökulma täydentää perinteisempää tapahtumahistorian ja edustuksellisten instituutioiden toiminnan tutkimusta (Seaward & Silk 2002; Garrigues 2007) mutta ei sitä suinkaan syrjäytä: se on edelleen konteksti, jonka myös kielellisesti ja kulttuurisesti suuntautuneen poliittisen historian tutkimuksen on otettava huomioon. Parasta tutkimusta syntyikin usein perinteisten ja uusien suuntauksien yhteistyönä.

Kielellisesti suuntautunut poliittisten kulttuurien tutkimus rakentaa toisaalta brittiläisen poliittisten aatteiden historian kontekstualisointia ja pragmatiikkaa korostavan perinteen (erityisesti Skinner 2002; Pocock 2009), toisaalta saksalaisen historiallisen semantiikan ja käsitehistorian perinteen varaan (esim. Koselleck 2006). Monissa parlamenttikeskustelujen ja parlamentaarisen kulttuurin analyyseissa nämä erilaiset metodologiset lähtökohdat ovat yhdistyneet (Palonen 2008; Ihalainen & Palonen 2009; Ihalainen 2010; Palonen 2012). Nyt parlamentaaristen kulttuurien tutkimuksella näyttäisi olevan mahdollisuus kehittyä – kielentutkijoiden tekemää kielipoliittista tutkimusta mukailen – monipaikkaisten ja toisiinsa linkittyneiden poliittisten keskustelujen rinnakkaisen tutkimisen suuntaan (Fairclough 1992; Fairclough 2006; Saarinen 2007; Blommaert 2010; Ihalainen, Saarinen, Nikula & Pöyhönen 2011; Halonen, Ihalainen & Saarinen, tekeillä oleva teos). Historiantutkijan kannalta tämä merkitsee metodologian päivittämistä 1970-luvulta 2010-luvulle ja sitä, että on oltava valmis analysoimaan rinnakkain hyvin erilaisia menneisyyden poliittisista keskusteluista kertovia lähteitä. Menneisyyden politiikka näyttäytyy eri tasoilla tapahtuneen kielenkäytön ja keskusteluihin osallistumisen muovaamana diskursiivisena prosessina, joka on tiivistynyt erilaisten kiistakysymysten ympärille. Parlamenttikeskustelutkin tulee ymmärtää osaksi monipaikkaista, ajassa ja tilassa liikkuvaa poliittista keskustelua, jossa eri tasoilla ja foorumeilla tapahtuvat diskurssit ovat monin tavoin toisiinsa linkittyneitä.

Yhtä lailla merkityksellinen parlamenttihadorian meneillään olevan uudistumisen kannalta on vertailevan, kansainvälisen ja poikkikansallisen (transnationaalisen) historiantutkimuksen laajeneminen (ks. Armitage 2012). Konkreettisen esimerkin tästä käänteestä tarjoaa parlamenttihadorian tutkimukseen keskittyneiden instituuttien ja laitosten muodostaman tutkimusverkosto *European Information and Research Network on Parliamentary History* (EuParl.net). EuParl.netin piirissä parlamenttia tarkastellaan instituutiona, joka on tiivis osa yhteis-

tä eurooppalaista perintöä: parlamentti tarjoaa toistaiseksi parhaan käytettävissä olevan mekanismin, jonka avulla kansan edustajat voivat valvoa hallituksia sekä pyrkiä sovitteluun ja ratkomaan valtioiden sisäisiä konflikteja rauhanomaisesti. Tällaiseen edustukselliseen hallintomalliin liittyvät teoriat ja käytännöt ovat kehittyneet viimeisten kolmen vuosisadan aikana eurooppalaisten poliittisten kulttuurien välisen poikkikansallisen vuorovaikutuksen tuloksena. Nykypäivän käsittein voitaisiin puhua eurooppalaisen dialogisen johtamisen perinteen synnystä: siitä, että poliittisen vallan käyttö on legitimoitu tarkkaan säädelyn parlamentaarisen prosessin puitteissa tapahtuneen argumentatiivisen keskustelun kautta. Parlamentaariset käytänteet, proseduurit, puhuvat ja keskusteltavat teemat ovat levinneet Euroopassa maasta toiseen, sillä parlamenttikeskustelut ovat luonteeltaan samaan aikaan niin kansallisia kuin poikkikansallisiakin. Ne ovat levinneet Euroopasta muihin maanosiin, ja ne on ainakin periaatteessa omaksuttu osaksi myös Euroopan unionin kaltaisten ylikansallisten organisaatioiden toimintaa ja legitimitietin rakentamista – joskus menestyksellisemmin, eurokriisin aikana vähemmän onnistuneesti. (EuParl.net Manifesto; *Helsingin Sanomat* 30.1.2013.)

Kun parlamenttien historiaa on tähän saakka kirjoitettu kansallisista näkökulmista, eurooppalaisten parlamenttien ja parlamentarismien yhdistävät piirteet ovat jääneet vähälle huomiolle. EuParl.netin kaltaisten verkostojen ja Jyväskylän yliopistossa niin historian kuin valtio-opinkin puolella tehdyn tutkimuksen tavoitteena on kirjoittaa *eurooppalaista* parlamenttihadoriaa tutkimalla parlamentin ideaa, rakennetta, sääntöjä ja käytänteitä vertailevasti, kansainvälisesti ja poikkikansallisesti. Tämä ei merkitse niinkään olemassa olevien instituutioiden oikeuttamista kuin pyrkimystä ymmärtää kansallisia poliittisia debatteja paremmin asettamalla ne osaksi vertailevaa kansainvälistä kontekstiaan. Samalla kasvaa myös ymmärryksemme poikkikansallisesta, useimpia Euroopan maita ja monia Euroopan ulkopuolisia maita yhdistävästä parlamentarismien ilmiöstä.

Vertailevan tutkimuksen mahdollisuudet

Historiantutkimus on edelleen maassa kuin maassa leimallisesti kansallinen tiede. Vertaileva historiantutkimus tarkoittaakin etäisyyden ottamista siihen historiantutkimuksen perinteeseen lähtökohtaan, että kansallisvaltiot ja kielelliset yhteisöt ovat ”luonnollisia” tutkimuksen yksiköitä. Etenkin jos tutkimuksen kohteena on kansakuntien rakentamisen kannalta niin keskeinen instituutio kuin parlamentti, kansalliset näkökulmat ja tavat tehdä tutkimusta nousevat helposti hallitseviksi.

Suomalaisen yleisen historian tutkijan on oltava valmis haastamaan tällaista metodologista nationalismia ja tarkastelemaan kansallisia erityisyyden ja teleologian kertomuksia kriittisesti – vaikka vertaileva tutkimus toisaalta myös lisää tietoa kansallisvaltioiden erityispiirteistä. Postnationalistisilla (ei kuitenkaan postmoderneilla) näkökulmillaan vertaileva tutkimus tekee palveluksen kansallisille historiankirjoituksen traditioille syventämällä ymmärrystä siitä, miten kansalliset edustukselliset järjestelmät ovat kehittyneet vuorovaikutuksessa toisten kansakuntien kanssa. Esimerkiksi suomalainen poliittinen järjestelmä on ollut historiansa aikana ja on tänä päivänäkin linkittynyt joko suoraan tai epäsuorasti Ruotsiin, Saksaan, Britanniaan, Venäjälle. Kun meillä on käytettävissä vertailevan tutkimuksen tuottamaa, eri kansallisista konteksteista lähtöisin olevaa tietoa parlamentaarisista käytännöistä ja keskusteluista, voimme paremmin ymmärtää yhteiskuntien samankaltaisuuksia ja eroja sekä sitä, miten erilaisia historiallisista ilmiöistä on vaihtelevissa olosuhteissa kehittyneet. Saamme vertailukohtia kansallisissa konteksteissa tutkituille historiallisille prosesseille, instituutioille, ideologioille ja diskursseille. Vertailun kautta voimme paremmin hahmottaa näiden keskeisiä ja aiemmin huomiotta jääneitä piirteitä. (Kocka 2003; Baldwin 2004; Green 2004; Haupt & Kocka 2004.)

Ilmiselvä seuraus vertailevasta parlamenttihistorian tutkimuksesta on yhtäältä kasvava tietoisuus kansallisten historioiden välisistä moninaisista yhteyksistä, toisaalta ymmärrys

eri aikoina tarjolla olleista vaihtoehtoisista kehityskuluista (Gusy 2008; Schönberger 2009). Eri maista peräisin olevat parlamenttilähteet ovat – historiantutkimuksen moninaisten lähteiden joukossa – poikkeuksellisen yhtenäisiä ja vertailukelpoisia luonteeltaan (Ihalainen & Palonen 2009; Velde 2012). Poikkikansallinen aatteellinen vuorovaikutus on myös – samantyyppisten hallintomallien ja poliittisten eliittien välisten yhteyksien vuoksi – ollut erityisen silmiinpistävä parlamenttikeskustelujen alalla. Kysymyksessä on juuri sellainen poliittisen toiminnan alue, jolla voimme havaita konkreettisia siirtymiä poliittisten kulttuurien välillä.

Toisaalta eri maissa vallinneissa asenteissa ja ideologioissa saattaa ilmetä suuriakin eroja, vaikka maiden taloudellisissa ja sosiaalisissa rakenteissa olisi ollut samaan aikaan merkittäviä yhtäläisyyksiä (Cohen 2004; Grew 2006). Poliittisen keskustelun keskeisten käsitteiden merkitykset ovat tyypillisesti kiistanalaisia yksittäisten poliittisten kulttuurien sisällä (Hyvärinen ym. 2003); ei siis ihme, että erot toisilleen läheistenkin poliittisten kulttuurien välillä ovat voineet olla suuria. Ruotsin ja Suomen, tai Alankomaiden ja Belgian, rinnakkainen tarkastelu osoittaa, miten eri suuntiin kehitys esimerkiksi valtiomuotokeskustelun, parlamentaaristen käytänteiden ja kielipolitiikan alalla on saattanut monin tavoin kielellisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti tiiviisti linkittyneissäkin maissa kulkea.

Digitoidut parlamenttiaineistot uudenlaisen tutkimuksen lähtökohtana

Parlamenttiaineistot sinänsä eivät ole mitään uutta: niitä on muodostunut erinäisten edustuslaitosten toiminnan tuloksena aina uudelta ajalta lähtien suorastaan valtavia määriä. Laajuutensa vuoksi säätyjen ja parlamenttien pöytäkirjat, mietinnöt ja tausta-aineistot ovat kuitenkin aivan viime vuosiin saakka olleet suhteellisen vähän ja satunnaisesti hyödynnetty lähdeaineisto.

Parlamenttiaineistot ansaitsevat kuitenkin enemmän huomiota. Päätöksenteon yhteydessä käyty keskustelu on paljastavaa varsinaisesta äänestystuloksesta riippumattakin, sillä se kertoo

poliittisten eliittien piirissä kunakin aikana vallinneista normeista, arvoista, asenteista, mielipiteistä ja käytännöistä (Ihalainen & Palonen 2009) sekä parlamentarismien pelisäännöistä (Palonen 2012). Kun itse instituution nimikin on johdettu puhumista tarkoittavasta verbistä *parler, parler*, ja kun parlamentaarikkojen toiminta tiivistyy ennen muuta puhumiseen, argumentaatioon ja strategiaan manöövereihin kilpailullisessa ympäristössä (Ilie 2010; Van Emmeren 2010), luontevin metodologinen lähtökohta tällaisen aineiston tutkimiseen on analysoida parlamentissa tapahtuvaa kielenkäyttöä poliittisena toimintana.

Parlamenttidebateille luonteenomainen puolesta ja vastaan argumentointi heijastaa erilaisia käsityksiä kunkin aikakauden poliittisesta todellisuudesta ja oikeana pidetystä politiikasta. Parlamenttidebattien perusteella voidaan päätellä, miten kiistanalaisia käsitteitä ja metaforia on luotu, lainattu, käytetty, ymmärretty ja uudelleenmääritelty osana poliittista argumentaatiota. Sillä on pyritty vakuuttamaan eritasoisia yleisöjä ja saavuttamaan poliittisia päämääriä: politiikkaa on siten tehty puhumalla. Tällaisen tutkimuksen haasteena on tietenkin poliittiselle keskustelulle luonteenomainen monipaikkaisuus: täysistuntopuheen lisäksi olisi huomioitava valmisteluelimet, valiokunnat, puolueiden elimet, ryhmäkokoukset ja kahvila- ja käytäväkeskustelut sekä parlamentaarikkojen yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan, joista meillä ei ehkä ole mitään lähteitä käytettävissämme, sekä julkinen keskustelu koko monimuotoisuudessaan. Lisäksi parlamenteissa tapahtuu paljon muutakin merkityksellistä kuin vain poliitikkojen puhe. Nämä ulottuvuudet tulee huomioida vähintään kielenkäytön merkityksiä luovina konteksteina.

Parlamenttidebattien saatavuus ja käytettävyys ovat parantuneet digitoinnin ansiosta viime vuosina dramaattisesti. Elektronisten tekstien ja hakukoneiden avulla kiinnostavien ja aiemmin huomiotta jääneiden keskustelujen paikantaminen on helpottunut. Poliittisten kulttuurien väliset vertailut ovat yksinkertaisempia toteuttaa, kun voidaan kiinnittää huomiota samanaikaisiin tai samoihin teemoihin tai poliittisiin prosesseihin liittyviin debatteihin (Ihalainen &

Palonen 2009). Digitointi luo mahdollisuuksia myös tietokoneavusteiseen analyysiin (Beelen, Crombez & Beyen 2012) ja kannustaa monitieteisyyteen erityisesti valtio-opin ja kielentutkimuksen suuntaan, joskin kokonaisten debattien ja puheiden kontekstualisoiva analyysi tulee jatkossakin säilymään historiantutkimuksen vahvuutena suhteessa näihin lähitieteisiin.

Aineistojen digitointi on kuitenkin edennyt varsin eritahtisesti eri maissa: pisimmällä ovat Britannia, Alankomaat, Belgia, Irlanti ja Itävalta, joiden pitkän aikavälin parlamenttiaineistoista on mahdollista tehdä suhteellisen luotettavia kokotekstihakuja. Ranskan ja Saksan osalta hakutekniikka ei ole yhtä lailla kehittyntä eikä aineistokaan vielä yhtä kattavaa. Yllättävää on, että Ruotsi (vuodesta 1971 lähtien) ja Suomi (täysistuntojen osalta vuodesta 1989 lähtien, hallitusten esitysten ja valiokunta-aineiston osalta vuodesta 1965 lähtien) ovat valtiopäiväaineistojen digitoinnissa jääneet jälkijunaan, vaikka maiden yhteinen edustuksellisen hallinnon perinne on eurooppalaisessa vertailussa poikkeuksellisen pitkä ja esimerkiksi talonpoikaissäädyn varhaisen mukanaolon ansiosta erityisen huomionarvoinen. Juuri valtiopäiväperinne on yksi Ruotsia ja Suomea tiiviisti toisiinsa linkittävistä tekijöistä. Tällä alalla olisikin Ruotsin valtiopäivillä, Suomen eduskunnalla sekä ruotsalaisilla ja suomalaisilla tutkijoilla vielä paljon tehtävää.

Pitkän aikavälin vertailevaa parlamenttistoriaa

Parlamenttiaineistot mahdollistavat – etenkin digitoitussa muodossa – sekä eri maiden väliset synkroniset vertailut että poikkeuksellisen pitkien aikavälien tutkimisen yhden maan osalta yhdenmukaisiin alkuperäislähteisiin nojautuen. Esimerkiksi uudelta ajalta nykypäiviin yltävän parlamenttisaarna-aineiston pohjalta voidaan osoittaa, miten etenkin protestanttisissa maissa kansallisten yhteisöjen luonnetta ja poliittisia perusarvoja on valituksesta lähtien määritelty uudelleen. Maallisempi, monimuotoisempi, kehitysuskoisempi ja aktiivisempi käsitys kansakunnasta on lyönyt itsensä läpi poliittisille eliiteille juhlatilaisuuksissa pidetyissä saarnoissa,

joskin eritahaisesti eri maissa. (Ihalainen 2005.)

Toisaalta esimerkiksi 1700-luvun jälkipuoliskon parlamenttikeskustelut Britanniasta ja säätyjen protokollat Ruotsista osoittavat, miten kansanvalta alettiin asteittain ymmärtää entistä myönteisemmin, vaikka Ruotsissa säilyikin perinteinen käsitys valtiopäivistä säätyjen erioikeuksien puolustamisena. Sama aineisto osoittaa, miten edustuslaitosten tietoisuus lehdistön ja julkisen mielipiteen merkityksestä kasvoi huomattavasti 1760-luvulta alkaen. (Ihalainen 2010.) Suomen historian kannalta kiintoisaa on havaita ne kustavilaisen poliittisen kulttuurin piirteet, jotka jatkoivat Suomessa vaikutustaan halki autonomian ajan aina itsenäiseen tasavaltaan saakka. Kun Ruotsissa poliittinen keskustelu uudistui merkittävästi jo vuodesta 1809 lähtien, Suomessa suojauduttiin vanhaan Ruotsin vallan ajan perintöön venäläisiä vaihtoehtoja vastaan. (Ihalainen & Sundin 2011.)

Kohti poikkikansallista parlamenttistorian tutkimusta

Erityisesti vallankumouksellisina aikoina, kun Euroopan maiden valtiomuotoja on muovattu uuteen uskoon, perustuslakiuudistukset ovat olleet monimuotoisen kansainvälisen ja poikkikansallisen vuorovaikutuksen tulosta. Kansainvälisten konfliktien osapuolet ovat vaikuttaneet toistensa valtiosääntöihin tarjoamalla vastakaisia vertailukohtia mutta myös huomioitavia malleja tai yksinkertaisesti pakottamalla toisen poliittisen järjestelmän uudelleenarviointeihin.

Esimerkiksi 1910-luvun lopulla, Venäjän vallankumouksen jälkeen, Britannian ja Saksan perustuslakidebatit kietoutuivat toisiinsa: sotaa käytiin myös poliittisten järjestelmien välillä. Yhteiset sotakokemukset tekivät uudistuksista välttämättömiä kummassakin maassa. Ruotsi ja Suomi puolestaan olivat kehittyneet 1700-luvun yhteisistä lähtökohdista eri suuntiin mutta joutuivat ensimmäisen maailmansodan lopulla molemmat tekemään valinnan saksalaisen autoritäärisen monarkian, brittiläistyyppisen parlamentaarisen demokratian ja sosialistisen vallankumouksen välillä.

Vallankumousajan samansuuntaiset perus-

tuslakiuudistukset ja niihin liittyneet yllättävänkin samoja teemoja käsitelleet parlamenttikeskustelut olivat täynnä kansainvälisiä vertailuja ja poikkikansallisia siirtymiä. Erillisinä kontekstualisoitujen kansallisten debattien vertailun ohella ja sijaan onkin analysoitava keskustelujen poikkikansallisia yhteyksiä, joita syntyi yksittäisten edustajien koulutuksen, kielitaidon, henkilökohtaisten kontaktien ja ideologisen hengenheimolaisuuden pohjalta. Esimerkiksi suomalaisilla kansanedustajilla oli itsenäisyydestä ja valtalaisista kesällä 1917 väiteltäessä vahvoja yhteyksiä toisaalta saksalaisiin monarkisteihin, toisaalta venäläisiin bolševikkeihin. Oman ajan Ruotsi oli tuttu lähinnä ruotsinkielisille, 1700-luvun Ruotsi eri valtiomuotoratkaisuineen periaatteessa kaikille. Britanniakkin tuli vuodesta 1919 lähtien entistä relevantimmaksi malliksi – voitettuaan ensin suursodan.

Ruotsalainen ja suomalainen keskustelu olivat – yhteisistä lähtökohdistaan ja jatkuvista kulttuurisista yhteyksistään huolimatta – vuosina 1917–19 varsin eriytyneitä. Jatkossa olisikin kiinnostavaa problematisoida ruotsalaisen ja suomalaisen poliittisen keskustelun (osittain näennäistä) eriytymistä toisistaan osana laajempaa eurooppalaista keskustelua parlamentaarista demokratiasta. Viime kädessä tällaisenkin vertailevan tutkimuksen tavoitteena olisi ymmärtää syvällisemmin suomalaista edustuksellisen hallinnon perinnettä osana ruotsalaista ja eurooppalaista kontekstia.

Kirjallisuus

- Armitage, David 2013. "The International Turn in Intellectual History", teoksessa *Rethinking Modern European Intellectual History*, toim. Darrin M. McMahon & Samuel Moyn. New York.
- Baalen, Carla van & Bos, Anne 2008. "In vergadering bijeen. Rituelen, symbolen, tradities en gebruiken in de Tweede Kamer", *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2008. Het feest van de democratie. Rituelen, symbolen en tradities*.
- Baker, Keith Michael 1990. *Inventing the French Revolution: Essays on French Political Culture in the Eighteenth Century*. Cambridge.
- Baldwin, Peter 2004. "Comparing and Generalizing: Why All History Is Comparative, Yet No History Is Sociology", teoksessa *Comparison and History: Europe in Cross-National Perspective*, toim. Deborah Cohen & Maura O'Connor. New York & London.
- Beelen, Kaspar, Crombez, Thomas & Beyen, Marnix 2012.

- "Plenum.be: een digitale ontsluiting van de Parlementaire Handelingen (1844–1999)", *Mededelingenblad/Belgische vereniging voor nieuwste geschiedenis*.
- Blommaert, Jan 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge.
- Cohen, Deborah & O'Connor, Maura 2004. "Comparative History, Cross-National History, Transnational History – Definitions", teoksessa *Comparison and History: Europe in Cross-National Perspective*, toim. Deborah Cohen & Maura O'Connor. New York & London.
- Emmeren, Frans van 2010. *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse*. Amsterdam/Philadelphia.
- EuParl.net Manifesto, *European Information and Research Network on Parliamentary History Newsletter*, December 2011, http://euparl.net/9353000/1/j4nvgfshkgl-br4p_j9vvhskmycle0vf/vivbhzu7ksz5 (3.12.2012).
- Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge.
- Fairclough, Norman 2006. *Language and Globalization*. London.
- Garrigues, Jean 2007. *Histoire du Parlement de 1789 à nos jours*. Paris.
- Green, Nancy L. 2004. "Forms of Comparison", teoksessa *Comparison and History: Europe in Cross-National Perspective*, toim. Deborah Cohen & Maura O'Connor. New York & London.
- Grew, Raymond 2006. "The Case for Comparing Histories", teoksessa *Modes of Comparison: Theory and Practice*, toim. Aram A. Yengoyan. Ann Arbor.
- Gusy, Christoph 2008. "Auf dem Weg zu einer vergleichenden europäischen Verfassungsgeschichte der Zwischenkriegszeit – Ein Tagungsbericht", teoksessa *Demokratie in der Krise. Europa in der Zwischenkriegszeit*, toim. Christoph Gusy. Baden-Baden.
- Halonen, Mia, Ihalainen, Pasi & Saarinen, Taina (toim.), tekeillä (ilmestynee 2014). *Multi-sited Language Policy Discourse: Finland and Sweden in Interdisciplinary Focus*. Bristol.
- Haupt, Heinz-Gerhard & Kocka, Jürgen 2004. "Comparative History: Methods, Aims, Problems", teoksessa, *Comparison and History: Europe in Cross-National Perspective*, toim. Deborah Cohen & Maura O'Connor. New York.
- Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik 2003. "Johdanto", teoksessa *Käsittöt liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, toim. Matti Hyvärinen ym. Tampere.
- Ihalainen, Pasi 2005. *Protestant Nations Redefined: Changing Perceptions of National Identity in the Rhetoric of English, Dutch and Swedish Public Churches, 1685–1772*. Leiden & Boston.
- Ihalainen, Pasi & Palonen, Kari 2009. "Parliamentary sources in the comparative study of conceptual history: methodological aspects and illustrations of a research proposal". *Parliaments, Estates & Representation*, vol. 29.
- Ihalainen, Pasi 2010. *Agents of the People: Democracy and Popular Sovereignty in British and Swedish Parliamentary and Public Debates, 1734–1800*. Leiden & Boston.
- Ihalainen, Pasi & Sennefelt, Karin 2011. "General Introduction", teoksessa *Scandinavia in the Age of Revolution: Nordic Political Cultures, 1740–1820*, toim. Pasi Ihalainen et al. Farnham.
- Ihalainen, Pasi & Sundin, Anders 2011. "Continuity and Change in the Language of Politics at the Swedish Diet, 1769–1810", teoksessa *Scandinavia in the Age of Revolution: Nordic Political Cultures, 1740–1820*, toim. Pasi Ihalainen ym. Farnham.
- Ihalainen, Pasi, Saarinen, Taina, Nikula, Tarja & Pöyhönen, Sari 2011. "Aika kielipolitiikassa. Päivälehtien nettikeskustelujen historiakäsitusten analyysi", *Kasvatus & Aika*.
- Ilie, Cornelia 2010. *Pragmatic Perspectives on Parliamentary Discourse*, Special issue of *Journal of Pragmatics*, vol. 42(4).
- Kocka, Jürgen 2003. "Comparisons and Beyond", *History and Theory*, vol. 42.
- Koselleck, Reinhart 2006. *Begriffsgeschichten*. Frankfurt am Main.
- Mergel, Thomas 2002. *Parlamentarische Kultur in der Weimarer Republik. Politische Kommunikation, symbolische Politik und Öffentlichkeit im Reichstag*. Düsseldorf.
- Palonen, Kari 2008. *The Politics of Limited Times: The Rhetoric of Temporal Judgment in Parliamentary Democracies*. Baden-Baden.
- Palonen, Kari 2012. "Towards a history of parliamentary concepts", *Parliaments, Estates & Representation*, Vol. 32.
- Pocock, John G. A. 2009. *Political Thought and History: Essays on Theory and Method*. Cambridge.
- Saarinen, Taina 2007. *Quality on the Move: Discursive Construction of Higher Education Policy from the Perspective of Quality*. Jyväskylä.
- Schönberger, Christoph 2009. "Der Deutsche Bundestag zwischen Konstitutionalismus und parlamentarischer Demokratie. Historische und vergleichende Variationen auf ein Thema Gerhard Loewenbergs", teoksessa *Parlamentarismusforschung in Deutschland. Ergebnisse und Perspektive 40 Jahre nach Erscheinen von Gerhard Loewenbergs Standardwerk zum Deutschen Bundestag*, toim. Helmar Schöne & Julia von Blumenthal. Baden-Baden.
- Seaward, Paul & Silk, Paul 2002. "The House of Commons in the Twentieth Century", teoksessa *The British Constitution in the Twentieth Century*, toim. Vernon Bogdanor. Oxford.
- Schulz, Andreas & Wirsching, Andreas (toim.) 2012. *Parlamentarische Kulturen in Europa – Das Parlament als Kommunikationsraum*. Düsseldorf.
- Skinner, Quentin 2002. *Visions of Politics, Volume I: Regarding Method*. Cambridge.
- Velde, Henk te 2003. *Het Theater van de Politiek. Rede*. Amsterdam.
- Velde, Henk te 2012. "Die parlamentarische Obstruktion und die 'Krise' parlamentarischer Politik in Europa um 1900", teoksessa *Parlamentarische Kulturen in Europa. Das Parlament als Kommunikationsraum*, toim. Andreas Schulz & Andreas Wirsching. Düsseldorf.

Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston yleisen historian, erityisesti uuden ja uusimman ajan vertailevan Euroopan historian professori. Kirjoitus perustuu hänen juhlaluentoonsa 12.12.2012.